

Biopolitical Surveillance Vs COVID-19 in Authoritarian and Democratic States and Its Possible Post-Pandemic Implications

Minas Samatas*

Emeritus Professor of Sociology, University of Crete, Greece

***Corresponding Author:** *Minas Samatas, Emeritus Professor of Sociology, University of Crete, Greece*

Abstract: *The urgency of coping with the COVID-19 pandemic has enforced even democratic governments to adopt restrictions and surveillance applications working in authoritarian regimes. In this presentation we use the term "biopolitical surveillance" (BS) for both functions: the supervision of the restrictions to limit the spreading of COVID-19 and the surveillance of personal life with collection and processing of sensitive health, communication and contact data. BS is understood as an emergency biopolitics, which is however going to be continued in the post-pandemic "risk society" and "post-democracy", likewise with the continuing 9/11 Patriot Act." According to international organizations and NGO's, urgent institutional safeguards and citizens awareness are required to avoid the post-pandemic BS harm of privacy, freedoms and democracy.*

Keywords: *biopolitical-surveillance, COVID-19, 11/9, freedoms, democracy*

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ (INTRODUCTION)

1.1. Το πρόβλημα (The problem)

Σε περιόδους σοβαρής κρίσης, όπως στην τρέχουσα υγειονομική κρίση της πανδημίας COVID-19, το πρόταγμα προστασίας της δημόσιας υγείας με όλα τα μέσα, και με διεισδυτική παρακολούθηση σε βάρος των δικαιωμάτων και ελευθεριών, είναι γενικά επιβεβλημένο και θεμιτό σε όλες τις χώρες. Το πρόβλημα είναι δυσκολότερο στις δημοκρατικές χώρες στις οποίες για να υπάρξει εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και εκούσια συμμόρφωση στα μέτρα αποτροπής της πανδημίας πρέπει να λειτουργούν οι δημοκρατικοί μηχανισμοί ελέγχου για διαφάνεια και λογοδοσία, αλλά και διαβεβαίωση κατάργησης των έκτακτων μέτρων μετά το πέρας της πανδημίας. Έτσι, αν στις χώρες με αυταρχικές κυβερνήσεις που δεν αντιμετωπίζουν το δίλημμα υγείας και ελευθερίας, η πειθάρχηση και γενικά ο έλεγχος επιβάλλεται με καταπιεστικά μέτρα και με το φόβο αυστηρών κυρώσεων, στις δημοκρατικές χώρες που πλήττονται από τον Covid-19 το πρόταγμα της δημόσιας υγείας δικαιολογεί μόνο έκτακτα και προσωρινά ακραία μέτρα, με βάση την πειθώ και εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς. Μέτρα εγκλεισμού (lockdown) και μηχανισμοί διεισδυτικής βιοπολιτικής-παρακολούθησης (biopolitical-surveillance) (ΒΠ) και λεπτομερούς ιχνηλάτησης των επαφών (contact - tracking) με νόμιμη παραβίαση του απόρρητου των επικοινωνιών για την αντιμετώπιση του ιού, με ή χωρίς τη συναίνεση των χρηστών, εφαρμόζονται και από δημοκρατικές κυβερνήσεις για να αντιμετωπίσουν την πανδημία και να σωθούν ζωές. Το πρόβλημα όμως είναι οι μηχανισμοί αυτοί που καταργούν δικαιώματα και ελευθερίες να γίνονται με αναλογικότητα και δημοκρατική λογοδοσία, και το κυριότερο να μην παγιωθούν στη μεταπανδημική περίοδο. Διότι οι συνέπειες των μέτρων που θεσπίζονται σήμερα μπορεί να είναι μόνιμες και η κατάργηση των μηχανισμών αυτών θα είναι δύσκολη με την επίκληση του φόβου επανεμφάνισης επιδημιών (Κοντιάδης 2020, Βλαχόπουλος 2020).

Το πρόβλημα της ορολογίας: παρακολούθηση, επιτήρηση, βιο-παρακολούθηση, βιοπολιτική παρακολούθηση (The problem of terminology)

Θα πρέπει να διευκρινίσουμε εξ αρχής τους όρους «επιτήρηση» και «παρακολούθηση», ιδίως για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα της υγείας ή ασθένειας των ατόμων. Αν και όροι «επιτήρηση» και «παρακολούθηση» συχνά χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα ως ταυτόσημοι όροι, διακρίνονται με μια ποιοτική διαφορά, ιδίως στα ευαίσθητα θέματα υγείας. Η επιτήρηση (overseeing, superintendence) αφορά μια προδιαγεγραμμένη και γνωστή στο υποκείμενο δεδομένων (datasubject) εποπτική δράση

για τη διαπίστωση τήρησης ή μη κανόνων και για την επιβολή κυρώσεων, ενώ η παρακολούθηση (surveillance) είναι μια διεισδυτικότερη διερεύνηση και συλλογή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων του, που αφορούν την υγεία, σεξουαλικότητα, τις πεποιθήσεις του, κ. άλ. συχνά εν αγνοία του (Σαματάς επιμ. 2010:22-23). Αν η επιτήρηση αποσκοπεί στην συμμόρφωση και πειθάρχηση, η νέα, ψηφιακή παρακολούθηση (new surveillance), είτε ως αναγνώριση και ταυτοποίηση προσώπων (face recognition) από έξυπνες κάμερες (smart CCTV), είτε ως ηλεκτρονική «παρακολούθηση δεδομένων» ή «αρχαιο-παρακολούθηση» (Dataveillance) αποσκοπεί στον εντοπισμό και την εξόρυξη δεδομένων, στην επεξεργασία, διασταύρωση (data matching), ταξινόμηση (sorting) και κατασκευή προφίλ (profiling), καθώς και στην πρόβλεψη κι επίδραση της συμπεριφοράς (*όπως παρ.* : 290).

Για να διαχωρίσουμε την έννοια και πρακτική της *επιδημιολογικής* παρακολούθησης της ίδιας της ασθένειας/επιδημίας (Biosurveillance, Wagner et al. Eds 2006), ή συγκεκριμένα την παρακολούθηση του κορωνοϊού,¹ από την παρακολούθηση της ζωής των ατόμων σε μια κοινωνία για την αποτροπή εξάπλωσης της πανδημίας, χρησιμοποιούμε τον όρο «βιοπολιτική παρακολούθηση» συνδέοντας άμεσα την παρακολούθηση με την βιοπολιτική. Η βιοπολιτική αντιμετώπιση της πανδημίας είναι μια πειθαρχική διαχείριση της βιολογικής ζωής των ατόμων από μια πολιτική εξουσία που χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες ελέγχου και την προληπτική πειθάρχησης μέσω του φόβου (Φουκώ 2012). Βασικός μηχανισμός της βιοπολιτικής είναι η «βιοπολιτική-παρακολούθηση» της βιολογικής ζωής των ανθρώπων. Στην περίπτωση της πανδημίας έχουμε μέτρα επιτήρησης των κανόνων εγκλεισμού, και πειθάρχησης για υποχρεωτικές μάσκες, κοινωνική αποστασιοποίηση, κλπ, καθώς και παραβιάσεις του απόρρητου των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων με μηχανισμούς παρακολούθησης των επικοινωνιών και επαφών του ατόμου. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούμε τον όρο «βιοπολιτική-παρακολούθηση» και για την επιτήρηση εφαρμογής των κανόνων αποτροπής του COVID-19 και για την παρακολούθηση προσώπων, καθώς και «αλίευσης» κι επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων επικοινωνίας και επαφών.

Το θεωρητικό πλαίσιο: Βιοπολιτική παρακολούθηση στο πλαίσιο της «κοινωνίας της διακινδύνευσης», «μεταδημοκρατίας» και «κορωνόπληκτου καπιταλισμού»

Η βιοπολιτική αποτελεί τον γενικό τρόπο άσκησης της εξουσίας στον ύστερο καπιταλισμό με οπλοστάσιο προβλέψεις, στατιστικούς υπολογισμούς, χρήση τεχνητής νοημοσύνης και αλγορίθμων για παρακολούθηση, έλεγχο και πρόβλεψη συμπεριφοράς, καθώς και άλλα εργαλεία τα οποία ως μηχανισμοί ελέγχου επιβάλλονται σε κάθε ζώντα πληθυσμό (Foucault 2012, Δουζίνας 2020). Η βιοπολιτική ασκείται με ήπια ή δραστικά μέτρα σε περιόδους κρίσης της νεωτερικής κοινωνίας διακινδύνευσης.² Η σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία διακινδύνευσης (Beck 1999) με τεράστια οικολογικά και τεχνολογικά ζητήματα κινδύνου, κυριαρχείται από τον νέο-φιλελεύθερο καπιταλισμό, με πρόταγμα τις αγορές και τα κέρδη των επιχειρήσεων, μια δυσπιστία στο κράτος και στον δημόσιο τομέα, καθώς και μια υποχώρηση στην προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Το ρίσκο της πανδημίας του COVID-19 το 2020 δεν είχε προβλεφθεί και ανάγκασε ακόμη και νέο-φιλελεύθερες κυβερνήσεις να προτάξουν την υγεία ως δημόσιο αγαθό πάνω από τα κέρδη των αγορών, και να ασκήσουν σε βάρος τους δραστικές βιο-πολιτικές εγκλεισμού (lock-down) και απαγορεύσεων λειτουργίας. Έτσι βραχυπρόθεσμα, οι δραστικές αυτές βιοπολιτικές παρεμβάσεις προκαλούν μια αδιαμφισβήτητη καταστροφή για τον «κορωνόπληκτο» μικρομεσαίο καπιταλισμό (*Coronashock Capitalism*, Ecks 2020).

Όμως «πληροφοριακός καπιταλισμός» των μεγάλων τεχνολογικών εταιριών και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ενδυναμώθηκε, αφού αυξήθηκαν τα κέρδη τους, επειδή οι έγκλειστοι άνθρωποι χρησιμοποιούν αφειδώς και αναγκαστικά τις «δωρεάν» ψηφιακές υπηρεσίες τους, πληρώνοντας με τα προσωπικά τους δεδομένα, που είναι κερδοφόρα για τη διαφήμιση. Έτσι εκτός από τη βιοπολιτική παρακολούθηση του κρατικού «Big Brother», οι άνθρωποι υφίστανται και την καταναλωτική παρακολούθηση από τζεταρίες Google, Amazon, Facebook, Apple και Microsoft γνωστές ως GAFAM, που είναι οι πρωταγωνιστές του «πανοπτικού καπιταλισμού» (surveillance capitalism), ο οποίος σύμφωνα με την Shoshana Zuboff (2019), αναφέρεται κυρίως στην εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων με βασικό σκοπό το κέρδος. Επίσης, ο φόβος της ανεργίας αναγκάζει πολλούς εργαζόμενους να αποδέχονται την παρακολούθησή τους από τους εργοδότες, ακόμη και όταν αυτοί εργάζονται λόγω της πανδημίας από απόσταση στο σπίτι τους.³ Στην εισήγηση όμως αυτή θα επικεντρωθούμε στη βιοπολιτική παρακολούθηση που επιβάλλεται από το κράτος στα άτομα με τη συνεργασία των μεγάλων εταιριών για την αποτροπή του COVID-19.

Συνοπτικά, η πανδημία του Covid-9 με χιλιάδες νεκρούς και εκατομμύρια κρούσματα σε όλο τον κόσμο, μπορεί να θεωρηθεί σύμπτωμα της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας της διακινδύνευσης. Η επείγουσα αντιμετώπισή της επιβάλλει ένα νέο δραστικό βιοπολιτικό μοντέλο με τεχνοκρατικές βιοπολιτικές ρυθμίσεις εγκλεισμού, απαγορεύσεων, κοινωνικής αποστασιοποίησης και διεισδυτικής παρακολούθησης των πολιτών. Τα αποτρεπτικά, πειθαρχικά αυτά μέτρα έκτακτης ανάγκης έχουν περιορίσει τις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες, ενισχύουν τα αυταρχικά καθεστώτα, αλλά και τη «μετα-δημοκρατία» στις κοινοβουλευτικές δημοκρατικές χώρες. 3 «Μπροστά στην υγειονομική κρίση η τεχνοκρατική νομιμοποίηση των βιοπολιτικών ρυθμίσεων προσεγγίζεται ως αυτονόητη. Η πολιτική ιατροκοποιείται και η ιατρική πολιτικοποιείται... Στο επίκεντρο των πολιτικών συγκρούσεων τίθεται η σχέση μεταξύ πολιτικής και βιολογικής ζωής, στο πλαίσιο της οποίας διαμορφώνονται οι βιοπολιτικές ρυθμίσεις σε πλανητικό επίπεδο» (Κοντιάδης 2020:49-50).

Ένα σοβαρό ενδεχόμενο ρίσκου μακροπρόθεσμα, θα είναι εάν οι καταστροφικές συνέπειες των δραστικών αυτών βιοπολιτικών ενάντια στην οικονομία χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν την καθιέρωση ανελεύθερων μηχανισμών και σαρωτικές μεταρρυθμίσεις υπέρ της αγοράς σε βάρος της κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης (Ecks 2020).

Η δομή της παρούσας εισήγησης (The structure of this article)

Αφού έχουμε εισαγωγικά διευκρινίσει την ορολογία και το θεωρητικό μας πλαίσιο, αναφέρουμε παρακάτω συγκεκριμένες τεχνολογικές εφαρμογές της βιοπολιτικής παρακολούθησης σε αυταρχικές και δημοκρατικές χώρες, και επισημαίνουμε την ιδιωτικοποίηση των ευαίσθητων δεδομένων υγείας από κερδοσκοπικές εταιρίες, όπως η Palantir. Τα μαθήματα από την 11/9/2001 και την καθιέρωση της Patriot Act κάνουν βέβαιους τους φόβους και τις προειδοποιήσεις για την συνέχιση της ΒΠ πολύ μετά την πανδημία. Τέλος, με βάση αναφορές διεθνών οργανισμών και εθελοντικών οργανώσεων υπογραμμίζουμε την αναγκαιότητα θεσμικών μέτρων και εγγήγορης των πολιτών για την αποφυγή της καθιέρωσης της ΒΠ και μετά την πανδημία ενάντια στις ελευθερίες και τη δημοκρατία.

2. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

(Technological apps of biopolitical surveillance)

Τα είδη βιοπολιτικής παρακολούθησης που υιοθετήθηκαν ως απάντηση στην πανδημία COVID-19, περιλαμβάνουν τη δημόσια παρακολούθηση των μετακινήσεων πληθυσμού μέσω τηλεόρασης κλειστού κυκλώματος (CCTV), τηλεκατευθυνόμενων αεροχημάτων (drones), δεδομένων χρήσης και τοποθεσίας κινητών τηλεφώνων, βραχιόλια βιομετρικής ιχνηλάτησης, κ.άλλ. Η αύξηση της ανίχνευσης επαφών γίνεται με την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας. Η πλέον επικρατούσα μορφή παρακολούθησης είναι η υιοθέτηση εφαρμογών στις κινητές συσκευές τηλεφώνων (smartphones) που επιτρέπουν την παρακολούθηση των χρηστών, θεωρώντας τα κινητά τηλέφωνα ως βασικό μέσο για την προστασία από τον COVID-19 (Eck&Hatz 2020).

Η πανδημία του COVID-19 επιτάχυνε με ιλιγγιώδεις ρυθμούς την περαιτέρω ανάπτυξη των τεχνολογιών παρακολούθησης, οι οποίες αναπτύσσονται ραγδαία από την 11/9/2001, με αποτέλεσμα αυτό που φάνταζε ως επιστημονική φαντασία στο παρελθόν να είναι σήμερα κάτι το συνηθισμένο. Έτσι, η τεχνητή νοημοσύνη και η αλγοριθμική ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων (Big Data, Chymis 2020) έχει γίνει ένας ιδιαίτερος μηχανισμός βιοπολιτικής παρακολούθησης της ζωής των ανθρώπων λόγω πανδημίας. Επίσης, ο COVID-19 ώθησε το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT) που αποτελείται από Αισθητήρες, Δίκτυα, Cloud, κλπ. και την υιοθέτηση των εφαρμογών του στο μέγιστο με την ξαφνική ανάγκη πολλών εταιρειών στην επιλογή εργασίας από το σπίτι (Banafa 2020).

Μία αναδυόμενη τεχνολογία προέκυψε από τη συνεργασία της Apple και της Google για την ανάπτυξη εφαρμογής εντοπισμού εγγύτητας Bluetooth, μέσω των smartphones για την παρακολούθηση της πιθανής έκθεσης στον COVID-19. Η τεχνολογία αυτή καταγράφει με ποια άλλα τηλέφωνα έχει έρθει ένα άτομο κοντά, ενώ η τεχνολογία γεωγραφικής τοποθεσίας GPS καταγράφει τοποθεσίες όπου βρισκόταν το τηλέφωνο. Η Οργάνωση ενάντια στην τεχνολογική παρακολούθηση S.T.O.P. διαπιστώνει ότι η παρακολούθηση μέσω Bluetooth: είναι απίθανο να βοηθήσει στον περιορισμό της εξάπλωσης του COVID-19, αλλά είναι σίγουρο ότι θα επεκτείνει τις ανισότητες στην υγεία για τις γυναίκες, τις κοινότητες χαμηλού εισοδήματος, μεταναστών και εγχρώμων (<https://www.stopspying.org/bluetooth>).

Βραχιόλια με μικροτσιπ παρακολούθησης (Coronavirus Monitoring Bracelets) είναι πλέον διαθέσιμα για να καταδίδουν τους φορείς του Coronavirus που σπάνε την καραντίνα ή έρχονται σε επαφή με άλλα άτομα, ή ακόμη και να εντοπίζουν άτομα που δεν έχουν τηρούν απόσταση (Biddle 2020). Η έναρξη έγινε στο Χονγκ Κονγκ, όπου σε όσους φτάνουν στο αεροδρόμιο παρέχονται ηλεκτρονικά βραχιόλια παρακολούθησης που πρέπει να συγχρονιστούν με την τοποθεσία του σπιτιού τους μέσω του σήματος GPS του smartphone τους (Eck and Hatz 2020). Επίσης, μια Γαλλική νεοπαγής εταιρία η *Outsight*, προωθεί ένα αυτόνομο λείζερ ικανό διαχείρισης της κίνησης του πλήθους, επιτρέποντας τον εντοπισμό και την παρακολούθηση ατόμων με βάση τα χαρακτηριστικά κινδύνου, όπως η μη χρήση μάσκας, η ανώμαλη θερμοκρασία ή η μη συμμόρφωση με τη φυσική απόσταση.

Αναφορικά με την επιτήρηση υποχρεωτικής χρήσης μάσκας, έχει ήδη κατασκευαστεί ένα ψηφιακό λογισμικό που με τη βοήθεια επεξεργασίας εικόνας και «μηχανικής μάθησης» ανιχνεύει σένα πλήθος τα άτομα που φορούν ή δεν φορούν μάσκες (Bhadani & Sinha 2020). Επίσης, το σύστημα Bio-Idiom της εταιρίας NEC συνδυάζοντας αλγορίθμους αναγνώρισης προσώπου και ιριδοσκόπησης εξακριβώνει την ταυτότητα μασκοφόρων με ακρίβεια 99% (www.apex.aero/articles/facial-recognition-tech-works-masks).

Όλες αυτές οι τεχνολογίες εγείρουν σοβαρά ερωτήματα όχι μόνο για παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, αλλά και για την αναγκαιότητα και αποτελεσματικότητά τους για τον σκοπό που εφαρμόζονται με ταχύτατες αδιαφανείς διαδικασίες με ιδιωτικές κερδοσκοπικές εταιρίες, χωρίς δημοκρατικό έλεγχο, καθώς και για την πιθανή μεταπανδημική καθιέρωσή τους (Stanley και Granick 2020).

3. ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΣΕ ΑΥΤΑΡΧΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

(Biopolitical surveillance in authoritarian and democratic nations)

Αν και βασικός παράγοντας υιοθέτησης ή μη τεχνολογιών παρακολούθησης και μέτρων προστασίας της ιδιωτικότητας είναι το είδος τους καθεστώτος, τα στοιχεία δείχνουν ότι το επεισόδιο της αντιμετώπισης της φονικής πανδημίας COVID-19 επέβαλε και σε δημοκρατικά καθεστώτα τεχνολογίες παρακολούθησης που μόνο αυταρχικά καθεστώτα εφαρμόζουν. Και στην έκθεση της Νομικής Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (LLC 2020) για τη ρύθμιση των ηλεκτρονικών μέσων για την καταπολέμηση της εξάπλωσης του COVID-19 σε 23 επιλεγμένες χώρες, αλλά και στον πίνακα της οργάνωσης για θέματα τεχνολογίας OneZero καταγράφονται τουλάχιστον 34 χώρες που έχουν αυξήσει την ηλεκτρονική παρακολούθηση για την καταπολέμηση του κορωνοϊού, παραβιάζοντας το προσωπικό απόρρητο και τα ευαίσθητα δεδομένα υγείας (ONEZERO 2020, Eck and Hatz 2020).

Δυστοπικές τεχνολογικές εφαρμογές βιοπολιτικής παρακολούθησης και ιχνηλάτησης επαφών εφαρμόστηκαν αμέσως στην Κίνα, εκεί που ξέσπασε η πανδημία. Το κινεζικό καθεστώς απαίτησε από τις 10 Μαρτίου 2020 από περίπου 1,5 δισ. χρήστες κινητών τηλεφώνων να εγκαταστήσουν μια εφαρμογή στο κινητό τους και να καταχωρήσουν προσωπικές πληροφορίες για την υγεία τους. Στη συνέχεια, η εφαρμογή δημιούργησε έναν κώδικα υγείας (QR Code) για την πρόληψη της εξάπλωσης του κορωνοϊού ως ένα *υγειονομικό διαβατήριο* (health-tracking app) που είναι αδύνατο να ακυρωθεί από τον χρήστη, και ο οποίος έχει τρία χρώματα, για να ταξινομήσει το επίπεδο υγείας του χρήστη. Το κόκκινο σήμαινε ότι το άτομο έχει μολυσματική νόσο, το κίτρινο σήμαινε ότι το άτομο μπορεί να είναι μολυσμένος και το πράσινο σήμαινε ότι το άτομο δεν έχει κολλήσει και επιτρέπονται οι μετακινήσεις του πολιτών στο εσωτερικό της χώρας κατά την διάρκεια της πανδημίας (McGee et al.2020).

Στη Νότια Κορέα όπου η ηλεκτρονική παρακολούθηση είναι γενικά αποδεκτή, εκτός από λήψεις από κάμερες παρακολούθησης, δεδομένα από smartphones και αρχεία συναλλαγών με πιστωτική κάρτα, η κυβέρνηση για την αντιμετώπιση του COVID-19, δημοσιοποίησε αποκαλυπτικά ονομαστικά στοιχεία φορέων και παραβατών, του χρόνου και των τόπων που επισκέφτηκαν, τις διευθύνσεις και τους εργοδότες τους, και εφάρμοσε δηλαδή διαδικτυακό εκφοβισμό και διασυρμό (LLC 2020).

Το Ισραήλ χρησιμοποίησε τις πολεμικές τεχνολογίες παρακολούθησης του Ισραηλινού Οργανισμού Ασφαλείας (ISA) για τον εντοπισμό ασθενών και ατόμων με τα οποία ήρθαν σε επαφή κατά τη διάρκεια της περιόδου από τα μέσα Μαρτίου 2020 έως τις αρχές Ιουνίου 2020, αλλά τις σταμάτησε μετά την παρέμβαση του Ανώτατου Ισραηλινού Δικαστηρίου και την αντίδραση των πολιτών (Silverstein 2020).

Αν για το αυταρχικό καθεστώς της Κίνας ένα υγειονομικό διαβατήριο (a health-tracking app) και ένας προσωπικός κωδικός υγειονομικής κατάστασης και ταξινόμησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας, που προορίζεται ως μόνιμη εφαρμογή για τον υγειονομικό έλεγχο του αχανούς πληθυσμού φαίνονται λογικά, για τις δημοκρατικές χώρες φαινόταν αρχικά εφιαλτικά, αλλά μετά την έξαρση της πανδημίας δεν αποκλείεται να εφαρμοστεί σχεδόν παντού, και σίγουρα στις αερομεταφορές. Πράγματι σε λίγους μήνες, περισσότερες από 34 χώρες θέσπισαν μέτρα παρακολούθησης και 22 από αυτές ήταν πλήρεις δημοκρατίες (OneZero 2020, Eck & Hatz 2020).

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις παρακάτω δημοκρατικές χώρες: Στην Νορβηγία τον Απρίλιο του 2020, το Ινστιτούτο Δημόσιας Υγείας (NIPH) ξεκίνησε μια εφαρμογή για κινητά που ονομάζεται «Smittestopp» («στάση μόλυνσης») που έχει σχεδιαστεί για τη συλλογή δεδομένων μετακίνησης των χρηστών με γεωγραφική θέση, προκειμένου να βοηθήσει τις αρχές να εντοπίσουν τη διάδοση του COVID-19. Αυτή η εφαρμογή σταμάτησε μετά από καταγγελία της Διεθνούς Αμνηστίας (2020) ως μία από τις πιο επεμβατικές εφαρμογές ανίχνευσης επαφών COVID-19 στον κόσμο, παράλληλα με αυτές σε χώρες όπως το Μπαχρέιν και το Κουβέιτ ([amnesty.org/en/latest/news/2020/06/norway-covid19-contact-tracing-app-privacy-win/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/06/norway-covid19-contact-tracing-app-privacy-win/)).

Η Γαλλική κυβέρνηση απέρριψε αρχικά την ψηφιακή παρακολούθηση για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού, θεωρώντας την στρατηγική ορισμένων ασιατικών εθνών, και ξένη για τη «γαλλική κουλτούρα», αλλά αναγκάστηκε να την υιοθετήσει μετά τρεις εβδομάδες όταν δεκαπλασιάστηκαν οι θάνατοι και το κύμα μολύνσεων COVID-19 (OnishiandMeheut 2020). Επίσης η Ελβετία παρουσίασε την ψηφιακή εφαρμογή SwissCovid, σχεδιασμένη για την ανίχνευση πιθανών μολύνσεων από κορωνοϊούς. Στην Αυστραλία η υιοθέτηση της νέας εφαρμογής COVIDSafe RMIT διακυβεύεται από την έλλειψη διαφάνειας και εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις αρχές. Αντίθετα, η εφαρμογή της Ισλανδίας έχει λάβει διεθνή αναγνώριση ως μία από τις λιγότερο επεμβατικές, ενώ στην Ιταλία η αρχή πολιτικής αεροπορίας ενέκρινε τη χρήση drone από την τοπική αστυνομία για παρακολούθηση της κοινωνικής απόστασης (LLC 2020).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) σε μη δεσμευτική καθοδήγησή της προς τα κράτη μέλη συνέστησε τη χρήση εθελοντικών εφαρμογών λόγω του υψηλού βαθμού παρεμβατικότητας των υποχρεωτικών εφαρμογών, ενώ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) ζήτησε να χρησιμοποιηθεί μια ενιαία εφαρμογή coronavirus για κινητά τηλέφωνα σε ολόκληρη την ΕΕ, με διασφάλιση της ανωνυμίας. Το ΕΣΠΔ διατύπωσε ανησυχίες σχετικά με εφαρμογές που χρησιμοποιούν τοποθεσία παρακολούθησης, καθώς παραβιάζουν την αρχή της ελαχιστοποίησης δεδομένων (LLC 2020).

4. Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΥΑΙΣΘΗΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Η ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ PALANTIR

(The privatization of sensitive (bio)-Data: The distinctive case of ‘Palantir’ corp.)

Χαρακτηριστική περίπτωση μεγάλης εταιρίας που εκμεταλλεύεται την πανδημία του COVID-19 είναι η Palantir, που ιδρύθηκε το 2004 μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11/9 στην Αμερική, με ειδικευση στην ανάλυση πολύ μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων (BigData) με μεθόδους Τεχνητής Νοημοσύνης. Επειδή συνεργάστηκε με τις αμερικανικές υπηρεσίες Πληροφοριών, το Πεντάγωνο και την αστυνομία του Λος Άντζελες, έχει μια σκοτεινή πλευρά που συνδέεται με δραστηριότητες ενάντια σε οργανώσεις, ακτιβιστές, δημοσιογράφους, αфро-αμερικάνους, μετανάστες, μουσουλμάνους, κ.αλ, αλλά και με το σκάνδαλο της Cambridge Analytica (Brayne 2017). Η Γαλλική κυβέρνηση στις αρχές Απριλίου 2020 απέρριψε τις «δωρεάν» υπηρεσίες της Palantir στο γαλλικό σύστημα υγείας, όπως και το γερμανικό Υπουργείο Εσωτερικών γιατί «η Palantir Technologies έχει αμφιλεγόμενη φήμη». Όμως η Palantir μέχρι και τον Απρίλιο 2020 κατάφερε να προσφέρει, χωρίς δημοσιότητα, υπηρεσίες ανάλυσης δεδομένων ασθενών του COVID-19, με κατ' αρχήν δωρεάν τεχνολογία και με επακόλουθα πολύ κερδοφόρα συμβόλαια σε 12 χώρες. Στις χώρες αυτές περιλαμβάνονται ΗΠΑ, Καναδά, Αυστρία, Ισπανία, Μεγάλη Βρετανία και Ελλάδα.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, όπου η Palantir κατάφερε να κερδίσει ένα συμβόλαιο για να επεξεργαστεί όλα τα δεδομένα υγείας του αγγλικού συστήματος υγείας (NHS) για μια 1 λίρα στο πρώτο τρίμηνο, 1,5 εκατομμύριο στο επόμενο εξάμηνο, και τέλος περίπου 23 εκατ. λίρες για δύο χρόνια, έχοντας πρόσβαση σε εκατομμύρια προσωπικά δεδομένα ασθενών,

δεδομένα που πιθανότατα έχουν πολύ μεγαλύτερη αξία και από την ίδια τη σύμβαση. Διότι, τα αρχεία υγείας του NHS στα οποία έχει πρόσβαση η Palantir μπορούν να περιλαμβάνουν το όνομα, την ηλικία, τη διεύθυνση, τις συνθήκες υγείας, τις θεραπείες και τα φάρμακα, τις αλλεργίες, τις εξετάσεις, τις σαρώσεις, τα αποτελέσματα ακτινογραφίας, εάν καπνίζει ή πίνει, και πληροφορίες για την εισαγωγή και την έξοδο στο νοσοκομείο, καθώς και κάθε άλλο χρήσιμο προσωπικό δεδομένο, όπως εθνικότητα, κομματικές σχέσεις, ποινικό ιστορικό, φυσική κατάσταση και ψυχική υγεία. Αν και η Palantir και άλλες εταιρείες δηλώνουν ότι έχουν πρόσβαση μόνο σε ψευδώνυμα και ανώνυμα δεδομένα, υπάρχει ανησυχία σχετικά με το πώς οι ιδιωτικές εταιρείες πανοπτικής τεχνολογίας θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα ευαίσθητα δεδομένα αφού η πέρα από το οικονομικό όφελος, η Palantir θα έχει την πνευματική ιδιοκτησία κάθε προϊόντος που θα παράγει με βάση αυτά τα δεδομένα, όπως απεκάλυψε η ΜΚΟ Open Democracy (Τριανταφύλλου 2020).

Επίσης στην Ελλάδα, η κυβέρνηση έχει υπογράψει από τον περασμένο Απρίλιο 2020 νομική συμφωνία με την Palantir με ρήτρα εμπιστευτικότητας. Αποτέλεσμα της κρυφής αυτής συμφωνίας, που προκάλεσε αντιδράσεις της αντιπολίτευσης, είναι μια πλατφόρμα λογισμικού Foundry για τη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων στη βάση δεδομένων (data-driven), και μία εφαρμογή που δίνει τη δυνατότητα στον Έλληνα πρωθυπουργό να έχει μία ολιστική επισκόπηση της κατάστασης της πανδημίας στην Ελλάδα σε σχεδόν πραγματικό χρόνο, παρακάμπτοντας την Αρχή Προστασίας Δεδομένων (Τριανταφύλλου 2020, Γαλανόπουλος 2020).

5. ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 11/9/2001 ΚΑΙ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

(Lessons from 9/11/2001 and some warnings)

Οι κυβερνήσεις συνήθως διατηρούν τα εργαλεία που διαχειρίζονται μια κρίση και μετά από αυτήν, ακόμη και αν υπονομεύουν την ιδιωτικότητα των πολιτών τους. Αυτό αποδείχτηκε με τον νόμο Patriot Act των ΗΠΑ του 2001, ο οποίος ψηφίστηκε ως απάντηση στις επιθέσεις της 11/9, και έδωσε στην κυβέρνηση ευρείες εξουσίες παρακολούθησης προσώπων, οργανώσεων και δεδομένων από τηλεπικοινωνίες χωρίς έγκριση δικαστηρίου. Σήμερα, είκοσι χρόνια μετά, είναι ακόμα σε ισχύ, και μάλιστα στο όνομα της αντιτρομοκρατικής ασφάλειας αναπτύχθηκε μια διαρκής μαζική παρακολούθηση σε παγκόσμια κλίμακα από την NSA, κρατικές υπηρεσίες και τη συνεργασία εταιρειών, που άλλαξαν τον κόσμο, όπως αποκάλυψε ο Edward Snowden το 2013. Ο ίδιος μας συστήνει ότι «θα πρέπει να σκεφτούμε και τον κόσμο στον οποίο θέλουμε να ζήσουμε, μετά τον κορωνοϊό», και προειδοποιεί ότι ήδη τώρα: «μπορούν να ξέρουν ήδη τι βλέπουμε στο Διαδίκτυο... Ξέρουν ήδη πού κινείται το τηλέφωνό μας. Τώρα μπορούν να ξέρουν τι είναι ο καρδιακός μας ρυθμός και παλμός (www.privacy.ellak.gr/2020/03/30/entouarnt-snoounen). Όταν αυτά τα στοιχεία συνδυαστούν με ένα τεράστιο όγκο δεδομένων (Big Data) και Αλγόριθμους Τεχνητής Νοημοσύνης, μπορούν να δημιουργήσουν προφίλ, ταξινομήσεις και προβλέψεις, με στόχο την επίδραση και αλλαγή της συμπεριφοράς μας (Chymis 2020). Γι' αυτό και η βιοπολιτική παρακολούθηση για την αντιμετώπιση της πανδημίας, που μάλλον θα έχει σοβαρότερες κοινωνικο-πολιτικές επιπτώσεις και από την 11/9 σε βάρος των ελευθεριών και της δημοκρατίας, πρέπει να είναι αναλογική με κάθε φάση της, και κάτω από δημοκρατικό έλεγχο (Eck and Hatz 2020).

Οι φόβοι ότι οι κυβερνήσεις δεν θα είναι πρόθυμες να εγκαταλείψουν τις νέες ευκαιρίες παρακολούθησης που προσφέρουν οι καταπληκτικές τεχνολογικές εφαρμογές, και ότι τα προσωπικά δεδομένα θα συλλέγονται επ'αόριστον και θα χρησιμοποιούνται για άλλους απρόβλεπτους σκοπούς, είναι βάσιμοι. Π.χ. η Βρετανική κυβέρνηση σχεδιάζει να διατηρεί τα δεδομένα που συλλέγει για τους νοσοκώτες λόγω κορωνοϊού έως και 20 χρόνια και αρνείται στα άτομα το απόλυτο δικαίωμα να διαγράφονται τα δεδομένα τους κατόπιν αιτήματος. Εκφράζονται φόβοι ότι τα δεδομένα ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς (*The Guardian*, 28 May 2020).

Ο Γιουβάλ Νόε Χαράρι επίσης μας προειδοποιεί επισημαίνοντας μια δραματική μετάβαση από την επιδερμική στη διεισδυτική βιο-παρακολούθηση:

«Μέχρι τώρα, όταν το δάχτυλό σας άγγιζε την οθόνη του έξυπνου κινητού σας που είχατε κι έκανε κλικ πάνω σε ένα σύνδεσμο, η κυβέρνηση ήθελε να μάθει που ακριβώς «κλικάρατε». Αλλά με την πανδημία του κορωνοϊού η κυβέρνηση θέλει να γνωρίζει τη θερμοκρασία του δακτύλου σας και την αρτηριακή πίεση κάτω από την επιδερμίδα του... Ας σκεφτούμε υποθετικά ότι μια κυβέρνηση απαιτεί να φορά κάθε πολίτης βιομετρικό βραχιόλι που παρακολουθεί τη θερμοκρασία του σώματος

και τους καρδιακούς παλμούς 24 ώρες το 24ωρο. Τα δεδομένα που θα προκύπτουν θα αποθηκεύονται και θα αναλύονται από κυβερνητικούς αλγορίθμους, που θα γνωρίζουν ότι είστε άρρωστοι, πριν ακόμα το αντιληφθείτε εσείς οι ίδιοι και θα ξέρουν επίσης πού πήγατε και ποιον συναντήσατε» (Harari2020).

Σύμφωνα με τον Χαράρι μπορούμε και πρέπει να απολαμβάνουμε τόσο την ιδιωτικότητά μας όσο και την υγεία μας, αρκεί να επιλέξουμε να σταματήσουμε την επιδημία του κορωνοϊού όχι με την καθιέρωση καθεστώτων ολοκληρωτικής παρακολούθησης, αλλά με την ενδυνάμωση των πολιτών και την ανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης των ανθρώπων στην επιστήμη, στις δημόσιες αρχές και στα ΜΜΕ(όπ. παρ.).

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ (CONCLUDING REMARKS)

ΜΜε βάση τα παραπάνω, είναι σαφές ότι η πανδημία του COVID-19 έχει προκαλέσει μια αναγκαστικά αρνητική πραγματικότητα για τις ελευθερίες, τα προσωπικά δεδομένα και την ιδιωτικότητα σε όλο τον κόσμο. Ακόμη και οι πλέον δημοκρατικές χώρες έχουν αναγκαστεί να επιβάλουν δρακόντια απαγορευτικά μέτρα στην οικονομία και μια δραστική βιοπολιτική παρακολούθηση των πολιτών για να ελέγξουν την υγειονομική κρίση. Μια επιστολή από τη διεθνή οργάνωση IDEA, για την «Παγκόσμια δημοκρατία και COVID-19» με έκκληση για διεθνή υποστήριξη που δημοσιεύθηκε στις 15 Ιουλίου 2020, επισημαίνει πώς ορισμένες κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την κρίση δημόσιας υγείας για να περιορίσουν περαιτέρω τις δημοκρατικές δραστηριότητες, και παρέχει συστάσεις στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και την κοινωνία των πολιτών για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του COVID-19 στη δημοκρατία. 6. Πράγματι, η ανησυχία για την μετά-COVID εποχή στις δυτικές δημοκρατικές χώρες μεγαλώνει, γιατί αναμένεται μονιμοποίηση πολλών από τα έκτακτα απαγορευτικά μέτρα καθώς και της δραστικής βιοπολιτικής παρακολούθησης, τα οποία δικαιολογούνται κατά τη διάρκεια της πανδημίας (Colombo 2020). 7. Σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των ευαίσθητων δεδομένων υγείας η σχετική έκθεση του Κογκρέσου συστήνει να θεσπιστούν κατάλληλες διασφαλίσεις ότι «τα ηλεκτρονικά μέτρα είναι απαραίτητα και αναλογικά με διαφάνεια και συγκατάθεση, προστασία της ιδιωτικής ζωής χωρίς διακρίσεις, ασφάλεια, ελαχιστοποίηση, διαγραφή ή ανωνυμοποίηση των δεδομένων όταν δεν είναι πλέον απαραίτητα, και σοβαροί μηχανισμοί εποπτείας» (LLC 2020). Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν επίσης προειδοποιήσει για την πιθανότητα ότι «αυτό που δικαιολογείται τώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης μπορεί να καθιερωθεί μόλις περάσει η κρίση» (UN 2020a). Όλα τα μέτρα πρέπει να περιλαμβάνουν ουσιαστικές διασφαλίσεις για την προστασία των δεδομένων, να είναι νόμιμες, απαραίτητες και αναλογικές, και να δικαιολογούνται από νόμιμους στόχους δημόσιας υγείας». Το κατά πόσον οι κυβερνήσεις λαμβάνουν υπόψη αυτές τις συμβουλές θα φανεί μετά την πανδημία.

Στην εισήγησή μας επισημάναμε επίσης ότι εκτός από τη βιοπολιτική παρακολούθηση των ατόμων από το κράτος λόγω του COVID-19, ένας επιπλέον κίνδυνος είναι και η ιδιωτικοποίηση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων υγείας, τα οποία περνούν πλέον στον έλεγχο των τεχνολογικών εταιριών που συνεργάζονται με τις κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση της επιδημίας. Αυτό που προβληματίζει για το μέλλον είναι η αξιοποίηση αυτών των πολύ ευαίσθητων δεδομένων από τις εταιρίες για κερδοσκοπικούς σκοπούς, που θα υπερβαίνουν τις όποιες συμφωνίες που γίνονται τώρα εκτάκτως και αδιαφανώς υπό την πανδημία (Τριανταφύλλου 2020).

Συμπερασματικά, η διαφάνεια των αποφάσεων, ο δημοκρατικός έλεγχος των μέτρων και η διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων είναι αναγκαία για να υπάρχει εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις αρχές για την όποια εφαρμογή παρακολούθησης στις δημοκρατικές χώρες (Shahbaz & Funk 2020). Το «βιο-φακέλωμα» και η αναστολή των ελευθεριών είναι μια «θεραπεία» τοξική που πρέπει να είναι εντελώς προσωρινή. Γιατί κινδυνεύουμε υποστούμε «μυθριδατισμό», ανεχόμενοι δηλαδή τους όποιους περιορισμούς των δικαιωμάτων μας και μετά το τέλος των έκτακτων περιστάσεων (Βλαχόπουλος 2020). 'Συνεπώς, η κοινωνία της πανδημίας χρειάζεται όχι μόνο εμβόλια και βιοπολιτική αλλά και ενεργούς δημοκρατικούς πολίτες, 8οι οποίοι ενημερωμένοι θα έχουν εμπιστοσύνη στις αρχές και θα συμμετέχουν υπεύθυνα στην αντιμετώπιση και της πανδημίας των ψευδών πληροφοριών (infodemic)

(WHO2020b, UN 2020b), απορρίπτοντας την ψευδοεπιστήμη, τη συνομοσιολογία, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία.

7. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ (NOTES)

¹Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) όρισε γενικά το 2005 την (επιδημιολογική) παρακολούθηση ως «τη συστηματική συνεχή συλλογή και ανάλυση δεδομένων για σκοπούς δημόσιας υγείας και την έγκαιρη διάδοση πληροφοριών που την αφορούν για αξιολόγηση και αντιμετώπισή της, όπως απαιτείται». Αναφέρεται στους French and Monahan (2020).

²Σύμφωνα με τον Beck (1992) «κοινωνία της διακινδύνευσης» (risk society), είναι ένας συστηματικός τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η σύγχρονη κοινωνία για να αντιμετωπίσει το «ρίσκο», δηλαδή κινδύνους και ανασφάλειες που προκαλεί η νεωτερικότητα. Το ρίσκο δεν σημαίνει αυτόματα καταστροφή, αλλά την έγκαιρη πρόβλεψη μελλοντικής καταστροφής που επιτρέπει την αποτροπή της και τις κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις της.

³Οι μεγάλες εργοδοτικές εταιρίες για λόγους παραγωγικότητας μπορούν να παρακολουθούν στενά τους υπαλλήλους τους με προηγμένες τεχνολογίες επεξεργασίας προσωπικών και βιομετρικών δεδομένων, αισθητήρες και γεωεντοπιστές (GPS), διαβάζοντας ακόμη και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο τους, κλπ (Dreyfuss 2020).

⁴Στη «μετα-δημοκρατία» συνεχίζεται η ύπαρξη και η τυπική λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών, αλλά στην ουσία η εξουσία περνά σε μικρούς κύκλους μιας πολιτικής, οικονομικής και τεχνοκρατικής ελίτ (Crouch 2004).

⁵Στην Αυστραλία, οι επικριτές εξέφρασαν ανησυχίες ότι οι Αμερικάνικες αρχές θα μπορούσαν να αποκτήσουν πρόσβαση στα ευαίσθητα δεδομένα της εφαρμογής αυτής, επειδή φιλοξενούνται από την Amazon Web Services, μια αμερικανική εταιρεία που υπόκειται στον νόμο για τη Νόμιμη Υπερπόντια Χρήση Δεδομένων (CLOUD Act) (LLC 2020).

⁶Η επιστολή υπογράφηκε από σχεδόν 100 οργανισμούς από όλο τον κόσμο, και περίπου 500 εξέχοντα άτομα από 119 χώρες, συμπεριλαμβανομένων 13 Νόμπελ και 62 πρώην αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, (<https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/call-defend-democracy>).

⁷«Από τότε που ξέσπασε η πανδημία, η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα επιδεινώθηκαν σε 80 χώρες, με ιδιαίτερα έντονη καταπάτηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και την κλιμάκωση της καταστολής» αναφέρει η διεθνής οργάνωση *Freedom House* (<https://freedomhouse.org/issues/democracy-during-pandemic>).

⁸Όπως υποστηρίζει και ο Νόαμ Τσόμσκι: «η μόνη ελπίδα για να διαχειριστούμε τις μεγάλες κρίσεις που μας απειλούν με αφανισμό είναι μέσω μιας ζωτικής και δραστήριας δημοκρατίας με ενεργούς, ενημερωμένους πολίτες που θα συμμετέχουν στην αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων». (*ΗΚαθημερινή*, 12.08.2020, (kathimerini.gr/opinion/interviews/1091751/noam-tsomski-))

ΑΝΑΦΟΡΕΣ (REFERENCES)

Ελληνική βιβλιογραφία (Books in Greek)

Βλαχόπουλος Σπ. (2020), *Συνταγματικός μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας*, Αθήνα, Ευρασία.

Foucault M. (2012), *Η γέννηση της βιοπολιτικής*, Αθήνα, Πλέθρον

Κοντιάδης Ξ. (2020), *Πανδημία, Πολιτική και Δικαιώματα. Ο Κόσμος μετά τον Covid-19*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Ξένη βιβλιογραφία (Books in English)

Crouch C. (2004), *Post-Democracy*, Cambridge, Polity Press

Wagner M. et al. Eds (2006), *Handbook of Biosurveillance*, London, Elsevier

Zuboff S. (2019), *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*, N.Y., Public Affairs.

Άρθρα από Ιστότοπους / Σύνδεσμους

Άρθρα στην Ελληνική (articles in Greek)

- [1] Γαλανόπουλος Α. (2020), Οι ύποπτες σχέσεις της Palantir με την ελληνική κυβέρνηση, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 25.12.2020 https://www.efsyn.gr/politiki/274455_oi-yropotes-sheseis-tis-palantir-me-tin-elliniki-kybernisi
- [2] Δουζίνας Κ. (2020), Η βιοπολιτική της επιδημίας, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 30.03.2020, <https://tinyurl.com/y4bp97dj>
- [3] Τριανταφύλλου Ε. (2020), Η αμφιλεγόμενη Palantir Technologies και το κρυφό σύμφωνο με την ελληνική κυβέρνηση, *Insidestory*, 16/12/2020 <https://insidestory.gr/article/covid19-i-amfilegomeni-palantir-synergasia-elliniki-kyvernisi>
- [4] **Άρθρα στην Αγγλική (Articles in English)**
- [5] Bhadani A.K. and Sinha A. (2020), A facemask detector using machine learning and image processing techniques. <https://www.researchgate.net/publication/345972030>
- [6] Biddle S.(2020), Coronavirus Monitoring Bracelets Flood the Market, Ready to Snitch on People Who Don't Distance. <https://theintercept.com/2020/05/25/coronavirus-tracking-bracelets-monitors-surveillance-supercom/>
- [7] Brayne S. (2017), Big Data Surveillance: The Case of Policing
- [8] *American Sociological Review* 2017, Vol. 82(5) 977–1008 <https://doi.org/10.1177/0003122417725865>
- [9] Chymis, A. (2020), Artificial Intelligence in the post-COVID-19 era. *Homo Virtualis*, 3(2), 55-67. doi: <https://doi.org/10.12681/homvir.25449>
- [10] Colombo E. (2020), Human Rights-inspired Governmentality. COVID-19 through a Human Dignity Perspective, *Critical Sociology*, 1–11, <https://doi.org/10.1177/0896920520971846>
- [11] Dreyfuss J. (2020), Here's how employers are using tech tools to keep a close watch on their remote workers. CNBC June 24, 2020 <https://www.cnbc.com/2020/06/24/new-tech-tools-employers-are-using-to-keep-watch-on-remote-workers.html>
- [12] Eck K. and Hatz S. (2020), State surveillance and the COVID-19 crisis, *Journal of Human Rights*, 19:5, 603-612, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14754835.2020.1816163?scroll=top&needAccess=true>
- [13] Ecks St. (2020), Coronashock Capitalism: The Unintended Consequences of Radical Biopolitics, *Medical Anthropology Quarterly*, Volume 34, Issue 3 (Sept 2020), <http://medanthroquarterly.org/2020/04/06/coronashock-capitalism-the-unintended-consequences-of-radical-biopolitics/>
- [14] French M. and Monahan T. (2020). Dis-ease Surveillance: How Might Surveillance Studies address COVID-19, *Surveillance & Society* 18(1): 1-11.
- [15] <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/index>
- [16] Harari N.Y. (2020), The world after coronavirus. *Financial Times*, March 20, 2020, <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>
- [17] Law Library of Congress (LLC 2020), Regulating Electronic Means to Fight the Spread of COVID-19, LL File No. 2020-019000, June 2020. <https://www.loc.gov/law/help/coronavirus-apps/coronavirus-apps.pdf>
- [18] McGee, H. Murphy, P., and Bradshaw, T. (2020), Coronavirus apps: The risk of slipping into a surveillance state, *Financial Times*, 27 April 2020. <https://www.ft.com/content/d2609e26-8875-11ea-a01c-a28a3e3fbd33>
- [19] ONEZERO (2020), We Mapped How the Coronavirus is Driving New Surveillance Programs Around the World, <https://onezero.medium.com/the-pandemic-is-a-trojan-horse-for-surveillance-programs-around-the-world-887fa6f12ec9>
- [20] Onishi N. and Meheut C. (2020), France Weighs Its Love of Liberty in Fight Against Coronavirus, NYT, April 17, 2020. <https://www.nytimes.com/2020/04/17/world/europe/coronavirus-france-digital-tracking.html?searchResultPosition=5>
- [21] Shahbaz A. and Funk A. (2020), False Panacea: Abusive Surveillance in the Name of Public Health. <https://freedomhouse.org/report/report-sub-page/2020/false-panacea-abusive-surveillance-name-public-health>
- [22] Silverstein, R. (2020), Israel is militarising and monetising the COVID-19 pandemic, *The Wire*, 20 April. <https://thewire.in/world/israel-is-militarising-and-monetising-the-covid-19-pandemic>
- [23] Stanley J., Granick, Stiusa J. (2020), The Limits of Location Tracking in an Epidemic. <https://www.aclu.org/report/aclu-white-paper-limits-location-tracking-epidemic> (18 June 2020).

- [24] UNITED NATIONS (UN 2020a), *COVID-19 and Human Rights: We Are All in This Together*. <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/we-are-all-together-human-rights-and-covid-19-response-and> (28 July 2020).
- [25] UNITED NATIONS (UN 2020b), *Disease Pandemics and the Freedom of Opinion and Expression*. UN Doc. A/HRC/44/49. <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomOpinion/Pages/ReportDiseasePandemics.aspx> ,(17 August 2020).
- [26] World Health Organization (WHO 2020a), *Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard*, <https://perma.cc/567D-J854>
- [27] World Health Organization (WHO 2020b), *Working Together to Tackle the 'Infodemic.'* <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/pages/news/news/2020/6/working-together-to-tackle-the-infodemic> (28 July 2020).

AUTHOR'S BIOGRAPHY

Minas Samatas, is Professor Emeritus of Sociology at the University of Crete, Greece. He has published on surveillance in Greece and other pertinent surveillance issues.

Citation: Minas Samatas. "Biopolitical Surveillance Vs COVID-19 in Authoritarian and Democratic States and Its Possible Post-Pandemic Implications " *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)*, vol 8, no. 4, 2021, pp. 42-51. doi: <https://doi.org/10.20431/2349-0381.0804006>.

Copyright: © 2021 Authors. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.